

gospodarske, obrtniške in narodne.

Izhajajo vsako sredo po celi polji. Veljajo v tiskarnici jemane za celo leto 3 gld. 60 kr., za pol leta 1 gld. 80 kr., za četrt leta 90 kr. pošiljane po pošti pa za celo leto 4 gld. 20 kr., za pol leta 2 gld. 20 kr., za četrt leta 1 gld. 15 kr. nov. den.

~ V Ljubljani v sredo 13. januarja 1864. ~

Obrtnijske stvari.**Odprto pisemce**

fabrikantom, trgovcem in obrtnikom kranjskim.

Nove volitve za zbornico kupčijsko in obrtniško (Handels- und Gewerbekammer) ljubljansko so razpisane. Čas volitve se po takem bliža. Treba tedaj, da vsi trgovci (kupei), fabrikantje, obrtniki in rokodelci, ki imate pravico voliti, se zdramite iz navadne zaspanosti in volite tako, da izvoljeni bojo v prid vam in domovini naši.

Nekteri sicer pravijo: „čemu nam ta zbornica? kaj imamo od nje družega kot še več davka?“ Al, dragi rojaki, take besede so zdaj prazne besede. Ali so kupčijske in obrtnijske zbornice potrebne ali ne, — ali so toliko v dobiček deželi, kolikor ji stroškov prizadenejo, — to zdaj pretresati je prazno slamo mlatiti. Zbornice so zdaj, in tajiti se ne dá, da utegnejo veliko upljiva imeti na kupčijstvo in obrtnijstvo, — da nam morejo veliko koristiti, ako za nas delajo, in da tedaj, ker za nje plačujemo, moramo skrbeti, da pravi možaki se volijo v zbornico, ki imajo glavo za to, pa tudi srce na pravem mestu. Da pa se taki izvolijo, ne smé biti, da bi le nekteri volili, ampak voliti morate vsi, ki imate pravico zato.

Mar vam mora biti, da zbornica za svojo stran pripomore k napredku, omiki, pravici, — da kupčija in obrtnija čedalje bolj cvetè, — da se jima ne nakladajo preveliki davki, — da dela domačega uma in dlana se morejo povzdigniti na tako stopnjo, da jih ne zatira blago ptujih dežel, in da sploh blagor avstrijske obrtnije in avstrijske kupčije več veljá kakor hrepenenje po tem, da nam ptuje države hvalo pojó, ker od nas dobiček vlečejo, mi pa od tega ničesa nimamo.

Mar vam mora biti, da je zbornica naša skrbna za to, da se napravijo obrtnijske in rokodelske šole, v katerih naši sinovi dobivajo poduk tudi v tistem jeziku, ki je njih materni jezik, da brez ovinkov morejo stopiti v svoje domače šole, kakor nemški mladeneč v nemške, laški v laške itd. Dokler ni nauk odprt vsem našim ljudem na najkrajši in naravni poti, to je, na poti domačega jezika, ne bo se razširil toliko zaželjeni napredek v obrtnijstvu in rokodelstvu po celi deželi. Kranjec ima prebrisano glavo; tega živa priča so nam prav v rokodelskih rečeh naši samouki, ki bi mógli dospeti do pravega mojsterstva, ako bi se omikali v obrtnijskih šolah s pomočjo maternega jezika. Ravnopravnost je tedaj tudi na tem polji tako živa potreba, kakor ribi voda; za to mora skrbeti zbornica naša.

Zbornica kupčijska in obrtnijska vživa važne pravice; ona nasvetuje možé, ki v podružnici du-

najske banke imajo veljavno besedo, — njo poprašuje vlada svetú, kadar želí to ali uno izvediti, — ona ima pravico, sama po sebi vladi predlagati nasvete o tej in uni zadevi, — ona voli dva zastopnika kupčijstva in obrtnijstva v deželni zbor, ktera imata dolžnost se potegniti za prid domače kupčije in obrtnije.

Lejte vse to in še mnogo družega je izročeno zbornici kupčijski in obrtnijski! Ali ni to veliko, in veliko več, kakor mislite?

Da pa izpolnuje zbornica svoj imeniten poklic, je treba, da ima možé, ki poznajo deželo našo in v resnici ljubijo narod naš in jezik njegov, — ki dobro poznajo potrebe njene, — ki se zavedajo svojih dolžnost in svojega poklica, in ki se tudi truda in zamere ne vstrašijo, kadar je treba govoriti ali delati za prid celóte in ne le za lastni dobiček.

Ni strahú, da ne bi imeli tacihi mož! Al da se izberó najbolji, treba je prevdarka, — treba je, da stopi mnogo veljavnih mož skupaj in da izberó po svoji najbolji vednosti in vesti take, ktere morejo nasvetovati, da jih volijo potem vsi, kateri imajo pravico voliti.

Slišali smo, da se snuje tak odbor, ki kmali bode nasvetoval možé, kateri naj se volijo v zbornico našo; razglasil jih bode po „Novicah“ in „Laib. Zeitg.“

Kadar pa pride čas volitve, si, dragi volivci, zapomnite dvoje, — prvo: da nihče ne zanemari volitve, zakaj to je sveta dolžnost vsakemu, komur je mar za njegov lastni prid in za prid dežele; „naj volijo kakor hočejo; meni je vse eno“ — take nemarne besede se sramuje vsak pošten in pameten mož dandanašnji, — drugo pa je, da vsi kakor eden volite po tehtnem prevdarku nasvetovane možé, in da trmasti ne trobite vsak svoje, zakaj potem se razcepijo glasovi, in primeri se lahko, da tak je izvoljen, ktereга vas je groza. Skušnje pri mnozih volitvah po vseh ustavnih deželah to učé, da še le takrat stopijo narodi iz otročjih let, kadar volijo tako, da je eden za vse in vsi za enega.

Prevdarite dobro, kar Vam, dragi rojaki, to odprto pisemce za zdaj na srce poklada, ktero nobenega družega cilja in konca nima, kakor blagor kupčijstva in obrtnijstva naše dežele!

Gospodarske stvari.**O sviloreji na Kranjskem.**

Nesreča v sviloreji po drugih deželah je obudila novo življenje v tem kmetijskem opravilu po Kranjskem. Kuga svilodov na Laškem prignala je k nam Lahov iskajočih zdravega zaroda; skupovali so na Kranjskem

izrejane svilne mešičke (kokone) po še nikdar ne slišani ceni, namreč po 4—8 gold. funt. Ta neznano velika cena je prebudila željo po vsi kranjski deželi, se s svilorejo ukvarjati ter se zaželenega dobička udeležiti. Tisoč in tisoč murbovih dreves se je zasadilo po deželi; celó mnogo kmetov se je poprijelo sviloreje.

Al bolezen svilodov pojenjuje po Laškem; cena mešičkov gré nazaj do vrednosti svile, in treba bode za ljubo vzeti to ceno, ktera še vedno dobro izplačuje svilorejo, kar dostoletne skušnje laške in francozke dežele dokazujejo.

Oziraje se na te-le okolistave je c. kr. kmetijsko društvo v Ljubljani skrbelo za priložnost, da bodo kranjski svilorejci mogli izrejane svilne mešičke po primerni ceni spečati blizo doma.

Jez sem prevzel nalogo skupovati ta pridelek in ga izdelovati v svilo. Kdor koli prinese tak pridelek, se mu bode plačeval v živem stanu po vrednosti do sedemdeset soldov (krajcarjev) funt; kdor ga pa prinese čez petdeset funtov, mu bode na voljo dano ga prodati ali pa ga izmotati dati za se in plačilo za-nj dobiti po dobljeni ceni, kadar se bode prodal celi enoletni svilni pridelek, se vé, da se najpred povrnejo stroški izmotanja.

Ako ima kdo še kaj umorjenih mešičkov od preteklega leta in jih želi oddati, naj jih kmali, še pred veliko nočjo meni pošlje. Take bodem primerno dražje plačeval.

V Ljubljani 3. prosenca 1864.

Dr. Jože Orel.

Kaj je kmetijstvu koristniše: kozé rediti ali pa odpraviti jih? *)

Ko je bil Bog prva človeka ustvaril, jima je rekel: Rastita in množita se, ter napolnujta zemljo. I. Mojz. I. 28. Karkoli je Bog ustvaril, vse je človeku v prid storil, pa tudi vsaki kraj zemlje je njemu na korist s potrebnimi stvarmi preskrbel, da človek povsod živi zamore. Človek živi od žival in rastlin, od tega, kar mu zemlja rodi in redí. Ker so pa kraji na zemlji različni: topli in mrzli, ravni in gorati, so različne tudi stvari, s kterimi se človek živi.

Ravni in topli kraji so bolj poljedelstvu, gorati in mrzli pa živinoreji ugodni, da človek tedaj v vsakem kraju lahko svoj živež dobí, ako si ga po primeri kraja goji. Ker so pa nekteri kraji tako gorati in strmi, pusti in trdi, da niso ne poljedelstvu, ne težki živini ugodni, je Bog ustvaril ovce in kozé, ki po strminah hoditi in si živeža iskati zamorejo, da bi taki kraji, brez ljudi, neugodne puščave ne ostali.

Ovce živé poleti od trave, pozimi od sena in žlahnega, suhega listja; dajo kmetu volno in nekoliko mleka; kozé pa živé poleti od listja in žlahnih zelišč, pozimi pa od bolj pustih stvari, kot ovce. Poleti dajo obilno žlahnega mleka, ktero zdravniki slabotnim ljudem v zdravilni živež svetujejo. Štiri kozé dajo za pridno (dobro) kravo mleka, in štiri do šest kozličkov, ki so tudi za pridno tele vredni; toraj štiri kozé kravo nadomestijo, naj bodo kraji še tako trdi in pusti, česar osem ovác donesti ne more. Kozé in ovce pozimi mleka nimajo, pa tudi manj zajedó. Kozé živé pozimi od brstja, trdega listja in drugih pustih stvari, česar druga živina užiti ne more, ker imajo dober vkus in trdne zobé.

Ker so pa kozé sadnim in drugim žlahnim drevesom škodljive, imajo toliko sovražnikov, kolikor dlak.

Pa Bog jih ni vstvaril, da bi lahkinih in trdnih nog in dobrega vkusa, kakor so, po polji in sadnih vrtilih, ampak po visokih gorah, mrzlih hribih in strmih pečinah, kamor goveja živina ne more, svojega živeža iskale, ter kmetu iz pustih krajev dohodkov donašale. Kozé objedajo poleti trnje, robido, česminje in drugo grmovje, kar pašnikom in drugi živini veliko nadlego dela, gojzdom pa tudi v noben prid ni; kdor tedaj pašnike trebiti želi, naj kozé vanje pusti, da bodo pašniki boljši in kozé se redile.

Živina dá gorskemu kmetu najboljši vspeh. Zato mora on svojemu kraju primerno živino rediti; toraj so za strme gore kozé ravno tako potrebne, kakor mrzli in nerodovitni grenski in lapski deželi sedláni (Rennthiere). Od kod bo kmet pod julskimi gorami denar vzel, da bo shajati mogel, če se mu kozé odzamejo? Mar mislijo preganjavci koz, da bo kmet za krvinovec, robidnice, trnovce in lešnike, ki rastejo, kodar bi imel kozé pasti, denar prejel, da bo davke opravljal in soli kupoval?

Sicer se ne more tajiti, da kozé nekoliko škode gojzdom res storé, vendar pa ne toliko, za kolikor so tožene; ako se jim pa tudi mala škoda prizanesti noče ali ne more, bi se mogla tudi goveja in konjska živina s pašnikov odpraviti.

Stvarnik sam je preskrbel, da kozé gojzdom naših krajev, ki so sploh bukovega in hvojnega (špikastega) pleména, velike škode ne delajo. Bukovo listje jedó kozé le tistikrat, ko se odpira, dokler ni kakih 14 dni staro, potem pa celo poletje ne več. Ako tedaj v tem kratkem času med drugim tudi za kak bukov list popadejo, drevja vendar ne objedó. Drugači dela v tej reči krava ali konj, ki celo poletje bukovo listje objeda ter grm do čistega objé, kar doseči more, česar koza nikdar ne stori.

Res je, da kozé pozimi brstje jedó, vendar za brst mladih bukovih drevés najmanj marajo, ker je prepust; brsta starih dreves, ki je za cvetje napravljen, pa doseči ne morejo. Pozimi jedó kozé tudi smrečje; ker pa smreka le en vrh ima, je ta tudi bolj močen in trd, da ga koza ne odje rada, ter rajše postranske vejice obira, kar pa nič ne škoduje. Za mecesново drevce pa pozimi zato ne mara, ker obleti pa pust brst ima; toraj kozé v gojzdih, ker le žlahne paše iščejo, tako malo škode storé, da jo po drugi strani s svojo koristjo stoterno povrniti zamorejo.

Ko bi kozé gojzdom zares tako škodljive bile, kakor jih tožijo, bi ne bilo, koder hodijo, nikdar močče mladega gojzda zarediti, o čemur pa skušnja drugači uči. — Kjer Soča izvira, v Trenti, so pred 80 leti železno rudo kopali in žgali (zidovje plavža še zdaj stoji), toraj gojzde do čistega pokončali pa rudarstvo popustiti mogli. Ta srenja ima zdaj 52 hiš in 340 duš; nima družega pridelka, kot nekoliko krompirja in zelja; redí po dvatavžent koz in toliko ovác, pa samo sedem do osem krav; vendar v celi bovški okrajni ni takih smrekovih in mecesnovih gojzdov, kakor v Trenti, od kodar druge srenje teh krajev za poslopja lepega lesa dobivajo. — V tem kraju sta bila nekda dva hriba pogorela. Eden je cesarski, drugi pa srenjski; v cesarskega ne smé nobena koza iti, v srenjskem se pa vsaki dan pasejo, in ta se je spet lepo obrastel, uni pa je gol ostal; tedaj ni na kozah, temuč na kraji ležeče, da se gojzd zaredi, ali pa zastane.

Da so pa gojzde v naših krajih zginili, hribi prazni in goli postali, in se tudi, kakor so nekda bili, obrasti ne morejo, niso koze tega krive, kakor se misli, ampak vzroki te neugodne prikazni se morajo drugod iskati in so sledeči:

Prvič, slabo gospodarstvo. Kadar se gojzde

*) V „Novicah“ in „Pratiki“ so se že večkrat grajale kozé; naj se sliši tudi hvala njih, kakor jo je prinesel „Umni gospodar“ goriški.